

СТАН І ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Революція гідності продемонструвала категоричну незгоду населення України з авторитарним політичним режимом, який намагався нав'язати країні президент В. Янукович та його політичне оточення. Однак розв'язана Росією війна вимагає посилення контролю за діями органів влади та поведінкою громадян, політичних партій та рухів. За цих обставин важливою практичною і теоретичною проблемою є осмислення характерних рис сучасного політичного режиму та його трансформації до реальних потреб народодовладдя в державі.

Мета статті – охарактеризувати стан і тенденції політичного режиму в Україні та визначити умови його трансформації в сторону поглиблення демократичних принципів та норм державного та суспільного життя.

Основними різновидами політичних режимів є демократичний, авторитарний і тоталітарний. Тип режиму, характерний для суспільства у даний історичний момент, залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників. Наприклад, в умовах суспільної кризи, військових дій (війни) політичний режим набуває суворого характеру, коли особливі повноваження отримують органи виконавчої влади, обмежуються політичні права і свободи громадян тощо. Політичний режим повинен забезпечити керованість суспільством, спрямованість розвитку економіки та інших сфер життя, стабільність політичної влади, реалізацію інтересів народу та панівної еліти. На характер і зміст політичного режиму може суттєво впливати прагнення певних осіб будь-що зберегти свою владу, досягти абсолютного панування над соціумом. [1, с.85].

Політичний режим у суверенній українській державі зазнає неперервних змін. Цей процес є цілком закономірним, якщо мати на увазі, що пострадянські та інші постсоціалістичні країни знаходяться у перманентному перехідному процесі від держави традиційного (кастово-станового) суспільства до держави нового (громадянського) суспільства. Трансформація політичного режиму в Україні була спрямована на подолання відчуження населення країни від влади й її перехід від авторитарної до демократичної форми правління, до громадянського суспільства, яке є партнером держави у вирішенні соціальних і суспільних проблем. Однак цей процес виявився досить складним і неоднозначним. [2]

В часи правління Л. Кучми спостерігався неототалітарний або «гібридний політичний режим». Суспільство вимагало від держави рівноправних партнерських відносин, щоб суспільні інститути мали можливість впливати та контролювати діяльність влади. Вже у грудні 2004 року в Україні, після «широкомасштабних акцій політичного протесту» підтриманих значною кількістю громадян України, відбулось падіння авторитарного режиму Л. Кучми».

Нова влада в період президентства В. Ющенка не спромоглася подолати наслідки «кучмізму», а тому в Україні політичний режим у своїй суті залишався гібридним. Держава в особі президента В. Ющенка обіцяла боротьбу з корупцією та олігархізацією держави, обіцяла захистити «малого українця», але виявилася недостатньо наполегливою в боротьбі з політичною та побутовою корупцією і азокрадіством. Президент В. Ющенко своєю псевдодемократичною демагогією та політичною ненадійністю не влаштував жодну з олігархічних груп та втратив довіру «малого українця», який не отримав нічого від його «помаранчевих» подій.

В. Янукович вже в перший рік свого президентства почав гальмувати процес демократичних змін в країні. Західні дослідники стали визначати його режим, як «керовану демократію» Режим не змінився; він залишився гібридним тому, що авторитарні інститути й практики співіснували у ньому з демократичними. За часи його президентства продовжується поширення корупції, порушення конституційних норм, законів, що породжує соціальні конфлікти і призводить до Євромайдану. Влада не врахувала прагнення громадян бути частиною Європи й жити в державі, керованій за демократичними принципами [3] Силіві структури, що здійснили жорстокий розгін Євромайдану, порушили право кожного на повагу до його гідності. В Конституції чітко вказано, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поведженню чи покаранню [4].

Обіцянки П. Порошенка про «про життя по-новому» не стали реальністю. Режим ґрунтувався на олігархічній базі та популістських заявах Президента [5, с. 151].

Здійснивши дослідження окремо кожного етапу даної еволюції, вчені встановили такі характерні риси й особливості, які зробили політичний режим України специфічним та унікальним. Його основні ознаки такі:

1. Непублічність влади. Тобто можна чітко ідентифікувати лише вимоги до влади та її реакцію у вигляді ухвалених рішень. Все, що відбувається навколо прийняття рішень, є «чорним ящиком» для дослідника.
2. Неможливість, внаслідок цього, конкретної інституційної ідентифікації влади.
3. Неповноцінність виборів. Вони не є механізмом формування волі більшості та цивілізованого розв'язання конфліктів і слабо виконують функцію рекрутування нової політичної еліти.
4. Наявність елементів клієнтелізму у стосунках виборець-депутат, виборець-партія, всередині самих партій.
5. Невиконання українськими партіями властивих партіям функцій і, навпаки, їх виконання іншими інститутами.
6. Існування кланових угруповань довкола державних та регіональних лідерів.
7. Чужорідність, ізольованість існуючих інститутів громадянського суспільства.
8. Протиріччя між конституційним і реальним механізмом владних відносин, тобто декларативний характер Конституції.
9. Існування державної політичної цензури.
10. Функціонування держави виключно як апарату насильства.
11. Гіпертрофована, авторитарно налаштована президентська влада.
12. Антипарламентаризм.
13. Централізм, антирегіоналізм.
14. Відсутність передумов для європейської ідентифікації. [3].

На основі раніше наведеної еволюції і характерних особливостей українського політичного режиму, можна зробити висновок, що «гібридний політичний режим» став історичною закономірністю. Перехід України до другого етапу суспільно-державної трансформації, про що свідчать, зокрема, зміни до Конституції (внесення змін до статей, які стосуються повноважень Верховної Ради України та ін.), зумовлює необхідність відмови від авторитарних методів здійснення державної влади, які історично притаманні першому етапу перехідного періоду. Однак, в умовах озброєного протистояння на сході країни, зовнішнього політичного тиску, залежності від консультативної та фінансової допомоги розвинених країн, за наявності неконсолідованої владної еліти, відсутні умови для радикальної демократизації [6, с. 150–151]. Тим більше, що, покоління українських громадян, яке народилося за часів незалежності України лише починає активно висловлювати свою політичну позицію. Як не прикро це усвідомлювати, але політичний режим України протягом найближчих декількох років залишиться у стані повільної трансформації від авторитаризму до «недосконалої» демократії.

Список використаної літератури

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
3. Євтушенко О. Н. Політичний режим та його роль у регулюванні взаємовідносин суспільства й держави /
4. URL : <http://politics.chdu.edu.ua/article/viewFile/107054/102027> (дата звернення: 20.10.2018)
5. Західні експерти про ситуацію з порушенням прав людини в Україні / Український тиждень, 2014. № 5.
6. Моїсеєнко Д. Політичний режим постсоціалістичної України як елемент форми перехідної держави // Публічне право. 2016. № 4.
7. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21.02.2014р. №742-VII. / URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-18>
8. Рудакевич О. М. Пізнавальний потенціал теорії політичної системи в дослідження політичної корупції // Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання Громадської організації «Академія політичних наук». К.: Видавництво Політія, 2017. Вип. 1 (50). С. 147–161.
9. Рудакевич О. М. Українська національна стратегема початку ХХІ століття // Наукові записки ІІІЕНД ім І. Ф. Кураса НАН України. 2018. Вип. 79. С. 143–159.